

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Türkiye'nin Mevcut Göçmen Yapısı ve Göçmenlerin Coğrafi Dağılımı: Suriyeliler ve Afganlar Örneği

Moh Asmahil Kohan

To cite this article: Moh Asmahil Kohan (2025) Türkiye'nin Mevcut Göçmen Yapısı ve Göçmenlerin Coğrafi Dağılımı: Suriyeliler ve Afganlar Örneği, Turkish Journal of Diaspora Studies, 5(1), 44-74, DOI: 10.52241/TJDS.1624988

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.1624988>

Submission Date: 22 January 2025 **Acceptance Date:** 10 March 2025

Article Type: Research Article

© 2025 Moh Asmahil Kohan. Published with license by Migration Research Foundation

Published online: 31 March 2025

Submit your article to this journal tjds.org.tr

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Türkiye'nin Mevcut Göçmen Yapısı ve Göçmenlerin Coğrafi Dağılımı: Suriyeliler ve Afganlar Örneği

Moh Asmahil Kohan*

Özet

Uluslararası göç bağlamında Türkiye, geçmişten günümüze farklı uyruk ve kimliklere sahip göçmenler için önemli bir hedef ülke olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye'nin geçmişten günümüze değişen göç paradigmaları, göç politikaları ve ülkedeki göçmenlerin yapısı özellikle Suriyeli ve Afganistanlılar bağlamında ele alınmaktadır. Makalede, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi, verilerin analizi için de tematik analizi kullanılmaktadır. Bu araştırmanın amacı, Türkiye'nin mevcut göç yapısını, göçmenleri Türkiye'ye gelmeye motive eden faktörleri, göçmenlerin coğrafi dağılımını ve göçmenler ile ev sahibi topluluk arasındaki uyumu incelemektir. Araştırmanın bulguları, göçmenler ile ev sahibi topluluk arasındaki uyumun geliştirilmesinin, eğitim girişimlerinin etkili bir şekilde uygulanması ve göçmenlerin ülke içindeki coğrafi dağılımını ele alan politikaların kullanılmasıyla desteklenebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler : Göçmenler, Uluslararası Göç, Uyum, Suriyeliler, Afganlar.

Türkiye's Current Migrant Structure and Geographical Distribution of Migrants: The Case of Syrians and Afghans

Abstract

Türkiye has historically been a destination for migrants from different nationalities and identities. This study analyzes the evolution of Türkiye's migration paradigms, policies, and migrant demographics from a historical perspective, with a particular focus on the contexts of Syrian and Afghan migrants. This research uses content analysis as a qualitative research method and thematic analysis to facilitate data analysis. The aim of this research is to examine the current immigration structure of Türkiye, the factors that motivate migrants to come to Türkiye, the geographic distribution of immigrants, and the cohesion between immigrants and the host community. The findings of this research indicate that the development of cohesion between immigrants and the host community can be supported through the effective implementation of educational initiatives and the use of policies that address the geographic distribution of immigrants within the country.

Keywords : Immigrants, International Migration, Harmony, Syrians, Afghans.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Milletlerarası Özel Hukuk bölümü, Ankara, Türkiye

Giriş

Türkiye, çeşitli dönemlerde gerçekleşen uluslararası göç hareketlerinin sosyoekonomik, sosyodemografik, sosyokültürel ve siyasi etkileri ile karşılaşmış, günümüzde de karşılaşmaya devam etmektedir. Osmanlı döneminde Anadolu toprakları Polonyalı, İspanyol, Tatar ve Yahudilerin göçlerine şahit olurken, 20. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber nüfus mübadeleleri ve etnik Türklerin ana vatana dönüşüyle yeni göç akınlarıyla yüz yüze kalmıştır. Tahminlere göre 1920-1990 yılları arasında yaklaşık 1,7 milyon çoğu Türk kökenli Müslüman göçmen, özellikle Balkan ülkelerinden Türkiye'ye göç etmişlerdir (Düvell, 2014). Lozan Antlaşması'nın akabinde gerçekleşen nüfus mübadelesi ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal etkileri nedeniyle Türkiye açısından 20. yüzyılda gerçekleşen ilk büyük göç sınavı olarak değerlendirilmektedir (Ünver, 2003). Türkiye, 1960'lı yıllardan önceki dönemde genel olarak göçmenlere ev sahipliği yapan ülke iken, 1961 tarihi itibarıyla Türkiye'den Avrupa'ya ve dünyanın diğer bölgelerine gerçekleşen işgücü göçü ve işçi göçmenlerin aile fertlerinin göçüyle göç veren ülkeler arasında yer almaya başlamıştır.

Türkiye coğrafi konumu itibarıyla çeşitli dönemlerde göç hareketlerine maruz kaldığından göç yönetimine dair paradigma değişimlerini de tecrübe etmiştir. Örneğin Osmanlı dönemi ve Cumhuriyetin kuruluşu döneminde bir hedef ülke olan Türkiye, 1960'lı yıllardan itibaren göçe kaynaklık eden ülkelere birisi olmuştur. 1970'li yılların sonları itibarıyla Türkiye yine bir rol değişimi ile uluslararası göç hareketleri bağlamında kaynak ülke yerine transit ve hedef ülke konumuna gitmiştir. 1979 İran devriminden kaynaklanan göçlere 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenlere; Ayrıca Doğu Avrupa ve Eski Sovyetler Birliği ülkelerinden gelen transit veya düzensiz işçi göçmenlere, uluslararası koruma talebinde bulunan İran, Irak, Afganistan ve Afrika ülkelerinden gelen sığınmacılara, yabancı beyin göçüne ve emekliliğini Türkiye'de geçirmek isteyen yabancılara ev sahipliği yapmaktadır (Ünver, 2003; İçduygu et al., 2013, s. 2).

Uluslararası göç hareketleri bağlamında Türkiye'nin tecrübe ettiği rol değişiminde çeşitli faktörlerden bahsedilmektedir. Bu faktörler arasında bir yandan uzak veya yakın bölgelerden Türkiye'ye yönelen göç hareketleri yer alırken diğer taraftan Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası göç rejimleri ve sistemleri ile kurduğu bağlantıların niteliğinden kaynaklanan etkiler söz konusu olmaktadır. Küreselleşme sürecinin yoğunlaşmasının ve etkilerinin de bu faktörler arasında yer aldığı ifade edilmektedir (İçduygu & Aksel, 2012, s. 20). Dolayısıyla hem farklı bölgelerden gelen göçmenler hem de Türkiye'nin küreselleşmeyle değişen göç sistemi ülkenin göçmen yapısının yanı sıra göç ve iltica hukuk sisteminin ve hatta bu sistemdeki göçe dair ilgili kavramların çeşitlenmesine yol açmıştır. 2011 yılında Suriye'de meydana gelen iç savaş sonucu başlayan kitlesel göç, 2021 yılında ABD güçlerinin Afganistan'dan çekilmesiyle patlak veren ülkeden kaçış göçü, Rusya-Ukrayna savaşının neden olduğu insan hareketliliği, ayrıca Afrika ve Asya'nın diğer

bölgelerinde sürekli olarak yaşanan istikrarsızlık ve iklim değişikliğine bağlı yer değiştirmeler Türkiye'nin uluslararası göçten etkilenmesinde çarpan etkisi doğurmuştur. Türkiye'ye yönelen bu göçler bir yandan siyasi, sosyoekonomik ve sosyokültürel etkilere neden olmuş; bir yandan da ülkenin göçmen yapısının nicelik ve nitelik olarak değişmesine sebebiyet vermiştir. Son 100 yılda Türkiye'ye yönelen göç hareketleri dikkate alındığında bu sürecin başlangıç noktasında yaşanan göçler ırk, din, dil, kültür açılarından¹ daha homojen yapıda iken, son zamanlarda gerçekleşen göç hareketleri daha heterojen olarak gerçekleşmiştir (Kilberg, 2014). Bu da Türkiye'nin modern göç tarihinde iki önemli değişime neden olmuştur: Birinci değişim, Türkiye'nin kaynak ülke pozisyonundan transit ve hedef ülke konumuna kaymasıdır. İkinci değişim ise dar bir göçmen yapısının geniş, kapsamlı ve çeşitli etniğe sahip göçmenlerden oluşan bir yapıya evrilmesidir. Türkiye'nin göçmen yapısındaki yaşanan bu çeşitlilik bir yandan toplum içerisinde çok kültürlülüğün zenginleşmesi ve kültürlerarası etkileşimin yaygınlaşmasına yol açarken; diğer yandan, göç yönetimi, iskân politikaları ve göçmenlerin uyum süreçlerinin zorlaşmasına ve çeşitli sosyal problemlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, konuya yönelik faaliyetlerin aktif şekilde yürütülmesinin zaruri olduğunu ifade etmek mümkündür. Diğer bir ifadeyle, mevcut göç hareketlerindeki yaşanan bu çeşitlilik ve yoğunluk hem göç yönetiminin hem de uyum² politikalarının geçmişe göre proaktif ve daha dinamik olması gerektiğini göstermektedir.

Uluslararası göç hareketlerine ev sahipliği yapan ülkelerin; ekonomik, siyasi ve toplumsal açıdan çeşitli yeni zorluklarla karşılaştıkları ifade edilebilir. Bu sorunları çözebilmek için, ev sahibi toplum ile göçmenler arasında sosyal ve kültürel farklılıkların yol açtığı gerilimleri azaltacak; toplumsal huzuru, sosyal bütünleşmeyi ve uyumu destekleyecek çözümler geliştirilmesi önerilmektedir.

Ayrıca ev sahibi toplum ile göçmenler aralarındaki huzurun sağlanması ve geleceğe yönelik birlikte hareket etmelerinin güçlendirilmesi için uygulanan uyum ve içermeye politikalarında her iki tarafın da değerlerinin dikkate alınması gerekir. Nitekim, bu konunun önemi ve göçmenlerin ev sahibi toplum içerisinde aktif aktör oldukları gerçeği Almanya'ya giden işçiler hakkında "biz işçi istedik, insanlar geldi" diyen Fisher'in bu sözleriyle özetlenebilir (Adıgüzel, 2016, s. 173; Mandel, 2008, s. 150).

Araştırmanın Yöntemi

Türkiye'nin mevcut göçmen yapısını ve göçmenlerin coğrafi dağılımını konu edinen bu çalışmada yabancıların özellikle Suriyeli ve Afganistanlı göçmenlerin Türkiye'ye gelişi

¹ Irk, din, dil ve kültür gibi faktörlerin yanı sıra kaynak ülke, göç sebepleri ve göç rotaları gibi konularda da çeşitlilik bulunmaktadır.

² Örneğin Balkanlar'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin din, dil ve akrabalık bağları münasebiyle ev sahibi toplum ile hızlı bir şekilde uyum sağladıkları ifade edilebilir.

gereçekleri, geliş şekilleri ve Türkiye'deki coğrafi dağılımlarının incelenmesi için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Toplumda meydana gelen olgulara odaklanan ve bu olguları farklı açılardan inceleyen nitel araştırma yöntemi, modern hayatın karmaşıklığını ve bu karmaşıklığa neden olan faktörleri belirlemede kullanılan önemli araçlardan biridir. Morgan'a göre nitel araştırma yöntemi, insanın kendi potansiyelini keşfetmek ve oluşturduğu toplumun ve sosyal hayatın derinliklerine inmek için kullandığı bir metot olarak tanımlanabilir (Baltacı, 2019, s. 370-371).

Bu çalışmada, konunun demografik, coğrafi, sosyolojik, kültürel, ekonomik, yasal ve politik yönlerinin incelenmesi için disiplinler arası bir perspektif benimsenmiştir. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ve tematik analiz kullanılarak, Türkiye'nin mevcut göçmen yapısı, göçmenlerin coğrafi dağılımı, uyumu, göç nedenleri ve yerleşim amaçları gibi belirli temalar; çeşitli araştırmalar, raporlar, yasalar ile ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların istatistikleri bağlamında ele alınmıştır.

Tematik analiz; mevcut verilerden belirli temaların seçilmesi, analiz edilmesi, derinlemesine betimlenmesi ve raporlanması için kullanılan bir yöntemdir (Braun & Clarke, 2006, s. 79). Bu çalışmada kullanılan tematik analiz yöntemi ile gözden geçirilen verilerden belirli temalar belirlenerek derinlemesine analiz edilmiştir. Örneğin Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından yayınlanan istatistikler, raporlar veya haberlerden düzenli, düzensiz ve uluslararası koruma başvuru sahibi ve statü sahibi yabancıların sayısı, coğrafi dağılımı ve hukuki statüleri gibi temalar, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan raporlar ve istatistiklerinden ise göçmenlerin evlenme ve eğitim gibi bazı demografik özellikleri, ayrıca Türkiye'de yabancılara satılan konutlardan hareketle en çok konut alan uyruklar tespit edilmiştir. Yine, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yayınlanan veriler gözden geçirilerek Türkiye'de çalışma izni alan yabancıların uyrukları, kökenleri ve sayıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Belirlenen konular tematik analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu temaların incelenmesi ile göçmenlerin özellikle Suriye'li ve Afganistanlıların Türkiye'ye gelişi, Türkiye'nin mevcut göçmen yapısına yansımaları, göçmenlerin coğrafi dağılımı ve ev sahibi toplum ile uyumu araştırılmıştır.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Uluslararası göç hareketlerini, nedenleri ve sonuçları itibarıyla farklı kavramlarla değerlendirmek mümkündür. Bu göçler, göç eden bireylerin isteği doğrultusunda gerçekleşip gerçekleşmemesine bağlı olarak gönüllü ya da zorunlu göç olarak tanınmaktadır. Gönüllü göçler genel olarak bireysel gerçekleşirken, zorunlu göçlerde kitlesel akınlar yaşanmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası göçler aynı zamanda, sayısal açıdan, bireysel veya kitlesel göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Gerçekleşen bu göçlerde göçmenlerin hedef ülkeye girişi, kalışı veya çıkışları ile ilgili ülkenin yasalarına uygunluk sağlayıp sağlayamadığı açısından

düzenli ve düzensiz göç olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda, göçün nedenlerini merkeze alan, ayrıca ülkelerin göç politikalarına yön veren göç teorilerinin incelenmesi uluslararası göç hareketlerindeki dinamiklerin tespiti açısından önem arz etmektedir. Bu kuramlarda, bir yandan, hedef ülkedeki çekici faktörler ön plana çıkarken; diğer taraftan ise menşe ülkedeki zorluklar veya sorunlar göçün itici faktörleri olarak tanıtılmaktadır. Örneğin neo-klasik göç teorisine göre göç, işgücünün çeşitli piyasalarda karşılaştığı faydaların farklı olması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifade ile, bu kurama göre göçün temel nedeni, ülkeler arasındaki ekonomik farklılıklar ve göçmenlerin daha iyi ücretler ve iş olanakları bulmak için göç etmeleridir (Deniz, 2016, s. 195-196; Asar, 2020, s. 38-39).

Ekonomik bağlamda bir diğer kuram ise ikili işgücü piyasası kuramıdır. Bu teoriye göre uluslararası göç hareketleri göçmenlerin aldıkları bireysel kararlardan daha ziyade, piyasanın talepleri ve istekleri sonucunda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, sözkonusu kurama göre, emek karşısında elde edilecek ücretler yerine, göç alan ülkelerin nitelikli veya niteliksiz göçmenlere duydukları ihtiyaç, göçe neden olmaktadır (Piore, 2018; Nalbant, Eseler ve Göksoy Sevinçli 2022, 14-15).

İtme ve çekme kuramı ise göçü, bir yandan kaynak ülkedeki itici faktörlerin (işsizlik, savaş, zulüm, iklim krizleri veya doğal afetler), diğer taraftan da hedef ülkedeki çekici etmenlerin (güvenlik, insan haklarına saygı, daha iyi ekonomik imkanlar) etkisi sonucunda gerçekleştiğine işaret etmektedir. Bu kuramda olumsuz faktörler itmeyi, olumlu faktörler ise çekmeyi ifade etmektedir (Lee, 1966; Adıgüzel G. , 2020, s. 35-37).

Uluslararası göçler bağlamındaki bir diğer kuram ise ilişkiler ağı (*Network*) veya sosyal ağlar kuramıdır. Sosyal ağlar kuramında, gerçekleşen göçlerin bireyler veya gruplar arasındaki gelişmiş ilişkilerden nasıl etkilendiği ele alınmaktadır. Bu kuramda, göçün nedenlerinden ziyade göç olgusunun kendi kendini üreten yapısı ve bu yapının sürekliliği ele alınmaktadır (Erdoğan, 2019, s. 39-40). Bu kuramda yer alan sosyal ağ kavramı, daha önce hedef ülkeye göç edenler ile sonradan bu ülkeye göç etmek isteyenler arasındaki arkadaşlık, akrabalık veya topluluk bağlarının etkisinden bahsetmektedir (Massey et al., 1993, s. 448; Nalbant et al., 2022, s. 15-16).

Yukarıda bahsedilen kuramlarda, uluslararası göç hareketlerinin genel olarak ekonomik, sosyal veya siyasal faktörlerden kaynaklandığı belirtilmektedir. Ancak günümüzde yaşanan göç hareketleri incelendiğinde, bu göçlerin ekonomik nedenler ya da daha iyi bir hayat bulma arayışından ziyade, insanların can güvenliği, hayatta kalma ve yaşam haklarının korunması amacıyla gerçekleşmesi dikkat çekicidir (Asar, 2020, s. 40).

Ülkelerin göçe bakış açısının değerlendirilmesi, bu ülkelerin göçmen kabulü konusunda nasıl bir politika benimsediklerini göstermektedir. Bir başka tabir ile ülkeler ekonomik, sosyal, siyasal veya toplumsal yapıları ile uluslararası rekabetteki konumlarına bağlı

olarak göçmen kabulü konusunda farklı politikalar uygulamaktadırlar. Örneğin çok kültürlülüğü, evrensel insan hakları ilkelerini, ekonomik büyümeyi ya da iş gücü ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan ülkelerin göçmen kabulü konusunda açık kapı politikalarına veya daha esnek uygulamalara yer verdikleri görülmektedir.

Açık kapı politika uygulayan ülkelerin yasal olarak göç ile ilgili düzenlemelerinde çeşitli değişikliklere yer verilmektedir. Göçmenlerin özellikle düzensiz gelenlerin ev sahibi ülkenin işgücü açığını doldurabilecekleri ve ekonomik büyümeye katkıda bulunabileceklerinden ülkede kalmalarına, çalışmalarına ve çeşitli hizmetlerden faydalanmalarına olanak sağlanmaktadır (Hendow & Qaisrani, 2024, s. 4, 26).

Açık kapı politikası kapsamında kabul edilen göçmenler, kabul eden ülkenin küresel ticaretteki konumunu güçlendirmesine ve demografik sorunlarını çözmesine katkıda bulunabilir. Ancak, açık kapı politikası uygulayan ülkelerin coğrafi konumları ve göçmen kabul etme gerekçeleri bağlamında aralarında farklılıklar görülebilir. Örneğin; savaş, iç çatışma veya iklim krizlerinin yaşandığı bölgelerden kitlesel göçler genellikle ilk olarak komşu ya da bölge ülkelerine yönelmektedir. Bu durumda, komşu ülkelerin sığınmacılara yönelik açık kapı politikaları, daha çok insani gerekçelerle ve uluslararası insan hakları hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerle ilişkilidir.

Bu bağlamda, ekonomik ya da demografik nedenlerle açık kapı politikası benimseyen ülkelerin; düzenli veya düzensiz, gönüllü ya da zorunlu göçmenleri belirli ölçülerde kabul ettikleri söylenebilir. Ayrıca; insani, ekonomik veya diğer nedenlerle açık kapı politikası uygulayan ülkelerin, yalnızca göçmen kabul etmekle kalmayıp, göçmenlerin ülke içindeki coğrafi dağılımı, uyumu ve haklarının korunmasını sağlamak için gerekli politikaları hayata geçirmesi büyük önem taşımaktadır.

Uyum politikalarının göçmenlerin ve ev sahibi toplumun güvenliği için önemli araçlardan olduğu, göçmen kabul eden ülkelerin bir kısmının bu konuda çeşitli uygulamaları hayata geçirerek başarılı sonuçlar elde ettikleri ifade edilmelidir (Corrie, 2021).

Ancak Arap Baharı, Suriye iç savaşı, 2015 yılında Avrupa'da yaşanan mülteci krizi, COVID-19 salgını ve Rusya-Ukrayna savaşı gibi krizlerin etkisiyle kitlesel göç akınlarına maruz kalan ülkeler, zamanla ekonomik, siyasal ve toplumsal baskılarla karşı karşıya kalmıştır. Bu baskılar, söz konusu ülkelerin sınırlarında veya ülke içinde özellikle düzensiz göçmenlere yönelik daha kısıtlayıcı ve sert politikalar benimsemelerine yol açmıştır (Hendow & Qaisrani, 2024, s. 18-29; Eirik, 2023; Daniel & Jürgen, 2024, s. 107-108). Özellikle AB ülkeleri bağlamında bu tür kısıtlamaların son dönemde devam ettiği belirtilmekte (Elsa, 2024) ve bu durum, göçmenlerin uyum sürecini zorlaştırarak temel hak ve özgürlüklerine erişimlerini kısıtlamaktadır.

James Hollifield tarafından 1992 yılında literatüre dahil edilen liberal paradoks kuramı, bu durumu özetleyerek modern devletlerin göç politikalarını ve bu politikaların

neden çelişkili ve çoğu zaman tutarsız kaldığını anlamakta kolaylık sağlamaktadır. Bu ülkeler, bir yandan ekonomik gereklilikler nedeniyle göçe kapılarını açmak zorunda kalırken, diğer yandan siyasi, hukuki ve güvenlik endişeleri sebebiyle göçmenlere karşı sıkı politikalar uygulama çelişkisi yaşamaktadır. Bu durum, liberal paradoks olarak tanımlanmaktadır (Hollifield, 2022, s. 413). Bu söylem göçün yalnızca ekonomik bir mesele olmadığını, aynı zamanda sosyal ve siyasal boyutları olan bir olgu olduğunu da vurgulamaktadır (Hollifield, 2022; James F, 2004 , s. 885; Katharina, 2024, s. 681). Hein de Haas'a göre, serbest piyasayı güçlendirmek amacıyla göç alan, özellikle Batı ülkeleri, serbest piyasa ekonomisinin gelişimini desteklemek, ev sahibi toplumun göçmen karşıtı taleplerine yanıt vermek ve göçmenlerin insan haklarını korumak gibi üç farklı olgunun arasında (üçlem - *trilemma*) sıkışıp kalmakta, ancak bu üç çelişen olgudan biri göz ardı edilebilmektedir (Haas, 2023, s. 272).

Türkiye coğrafi konumu, kültürel zenginliği ve güçlü ekonomisi sebebiyle çeşitli dönemlerde uluslararası göç hareketlerine ev sahipliği yapmıştır. Örneğin, Cumhuriyet döneminde Balkan ülkeleri dışında Müslüman veya Türk soylu gruplardan oluşan, zulüm veya işkence, savaş veya iç çatışma gibi zorlayıcı durumlar nedeniyle sığınma arayışında olan yüzlerce Türkistanlı (Osman Kubilay, 2007, s. 256), ve Türk soylu Afganistanlı sığınmacının Anadolu'nun farklı bölgelerine yerleştirilmesi için açık kapı politikası uygulanmıştır. Tarihi ve kültürel bağlar, insani, ahlaki ve uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumluluklar ile bu kitlelerin sığınma talepleri sonucunda, Türkiye bu göçmenlere yönelik açık kapı politikası benimsemiştir. 2011-2020 tarihleri arasında Suriye'de meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle kitlesel zorunlu göçe mecbur kalan yaklaşık 3,6 milyon kişiye ev sahipliği yapan Türkiye'nin (GİB, Kitlesel Akınlar; Sıtkı, 2022, s. 85), bu süreç içerisinde de insani gerekçelerle Suriyeli mültecilere yönelik açık kapı politikası uyguladığı söylenebilir.

Ayrıca, Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sürecinde sığınma politikalarına getirdiği değişikliklerin etkisinden de bahsedilebilir. Bu süreçte Türkiye sağlıklı bir göç yönetimi oluşturabilmek ve göçmenlerin iskanı, uyumu ve haklarının korunması için iç hukukunda değişiklikler yapmıştır. Yasal ve kurumsal olarak getirilen bu düzenlemeler ülkenin göç yönetimi ve uluslararası koruma bağlamında yeni politikaların uygulamasını beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin insani gerekçelerle uyguladığı açık kapı politikasının yanı sıra; ülkenin kamu düzeni, kamu sağlığı ve kamu güvenliğinin korunması için kısıtlayıcı politikalara da yer verildiği söylenebilir. Düzensiz göç, insan ticareti ve insan kaçakçılığı ile mücadele ve sınır güvenliğinin kontrolü için uygulanan politikaların, kısıtlayıcı politikalar arasında yer aldığı ifade edilebilir.

Türkiye'ye Yönelen Göç Türleri ve Türkiye'nin Göçmen Yapısı

Her zaman olduğu gibi günümüzde de ekonomik, siyasi, kültürel ve coğrafi faktörler (Yıldırım, 2022, s. 2) göç hareketleri açısından hem itici hem de çekici unsurlar olarak sayılmaktadır. Türkiye son zamanlarda elde ettiği ekonomik başarılar, canlandırdığı ilişkiler, imzaladığı ikili veya çok taraflı sözleşmeler ile anlaşmalar ve coğrafi konumu itibarıyla dünyanın farklı bölgelerinden gönüllü ya da zorunlu olarak göç eden düzenli, düzensiz ve sığınma arayışında olan göçmenler için hem transit hem de hedef ülke olarak seçilmektedir. Nitekim farklı kökene sahip ve dünyanın çeşitli yerlerinden Türkiye'ye gelen göçmenlerin oluşturduğu çeşitliliği ülkenin çoğu bölgesinde, özellikle büyük şehirlerde, görmek mümkündür. Örneğin Hollanda, Almanya, İngiltere ve İsviçre'den Türkiye'ye gelen emekliler ve turistler; Suudi Arabistan'dan gelen turistler; Afrikalı futbolcular ve sokak satıcıları; Gürcü inşaat işçileri; Batılı iş adamları; Suriyeli bahçıvanlar; Özbek, Kırgız, Moldovalı ve Türkmen bakıcılar ve işçiler; Afgan çobanlar; Mısırlı, Somalili ve Afgan dükkân sahipleri (Düvell, 2014) ve dünyanın farklı ülkelerinden eğitim amaçlı Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenciler, Türkiye'nin mevcut göçmen yapısının kapsamlı ve farklı kimliklerden oluştuğunu gözler önüne koymaktadır.³

Yasal olarak bir ülkede bulunan göçmenlerin hizmetlere erişimleri, toplumsal uyumları, güvenlik ve özgürlüklerinin sağlanması ev sahibi ülkenin göç politikasının önemli unsurlarıdır. Bu durum ülkede bulunan düzenli göçmenlerin niteliksel ve niceliksel yapılarının belirlenmesi ve ülkedeki coğrafi dağılımlarının netleşmesine yardımcı olacaktır. Ancak düzensiz göç ve kitlesel göç akınlarında göç yönetimi, uyum politikaları, ülkenin göçmen yapısı ve göçmenlerin coğrafi dağılımının belirlenmesi daha güç olacaktır. Bir ülkede bulunan yabancılar özellikle düzensiz ve kitlesel şekilde gelenler dinamik ve güncel bir göç yönetim sistemine tabi tutulmadıkları takdirde, bir yandan ev sahibi ülkede daha heterojen bir nüfusun oluşmasına yol açarken, diğer taraftan, uyum politikalarının başarısız olmasına, sosyodemografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik endişelerin meydana gelmesine neden olmaktadır.

Türkiye'ye gelen göçmenlerin göç biçimleri ve statülerine göre düzenli göçmen, düzensiz göçmen ve uluslararası koruma kapsamında olan göçmenler olarak üçe ayırmak mümkündür.

Düzenli Göçmenler

Son yıllarda Türkiye, uluslararası göç hareketliliği bağlamında konumu, ekonomisi ve güvenliği açısından; seyahat, çalışma, eğitim, yerleşim, evlilik, ticaret ve yatırım gibi

³ Türkiye'nin göçmen yapısında oluşan çeşitliliği il göç idaresi başkanlığına işlemlerini takip etmek amacıyla müracaat eden yabancıların uyrukları ve bazı demografik özelliklerini gözlemleyerek de tespit etmek mümkündür.

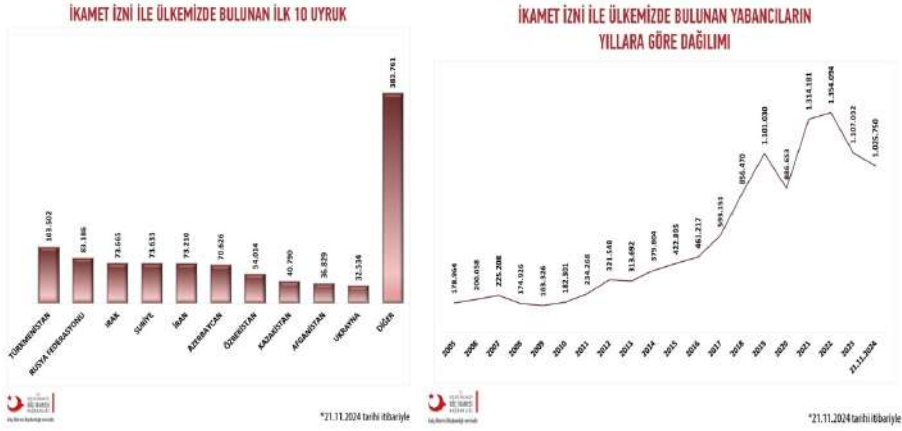
nedenlerin yanı sıra sığınma ve iltica arayışındaki yabancılar için de transit veya hedef ülke olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifade ile son zamanlarda bölgedeki bazı kaynak ülkelerde yaşanan ekonomik, güvenlik, sosyal veya çevresel zorluklar insanları göç etmeye zorlarken Türkiye'deki ekonomik gelişme, kültürel imkanlar ve coğrafi avantajlar Türkiye'nin göçe cazip bir ülke olmasına sebebiyet vermektedir. Hein de Haas'a göre hedef ülkedeki çekici unsurların yanı sıra göç etmek isteyen bireydeki istek, kabiliyet ve göç güzergâhlarının elverişli olması göçün gerçekleşmesi açısından etkileyici unsurlar olarak kabul edilmektedir (de Haas, 2021, s. 2, 16, 17).

Hedef ülkenin ve göç güzergâhlarının göçe uygunluğu ve bireylerdeki göç etme isteğinin mevcudiyetine kaynak ülkedeki itici unsurları da ekleyince göç olayının düzenli veya düzensiz olarak gerçekleşmesinde etkili olan unsurların birleştiği söz konusudur.

Düzenli olarak Türkiye'ye gelen göçmenlerin genel olarak eğitim, çalışma, seyahat, tedavi, yatırım ve aile birleşimi gibi gerekçelerle geldiklerini söylemek mümkündür. Göç kuramları bağlamında, Türkiye'ye düzenli olarak göç eden yabancıların göç hareketleri, ekonomiyle bağlantılı kuramların yanı sıra itme ve çekme kuramı çerçevesinde de ele alınabilir.

Düzenli olarak Türkiye'ye gelen yabancıların oluşturduğu kültürel ve toplumsal çeşitlilik Türkiye'nin göçmen yapısının kapsamının genişlediğine işaret etmektedir. Ancak bu kapsamda sadece düzenli göçmenlerin değil, uluslararası koruma statüsü altında bulunan yabancıların da yer aldığı söylenebilir. Düzenli göçün kültürel ve toplumsal yararları ve ülke ekonomisine kazandırdığı maddi katkılarının yanı sıra yönetilme kolaylığı ve görünürlüğü itibarıyla her ülkenin tercihidir. Türkiye, özellikle son yıllarda yasal göçler bağlamında hem turistik ve yaşam amaçlı hem de öğretim, yatırım ve tedavi gibi amaçlarla dünyanın farklı yerlerinden gelen yabancılar için cazip ve uğrak bölgelerden biri olarak görülmektedir. Yabancıların düzenli olarak Türkiye'ye girişleri dışında ülke sınırları içerisinde düzenli olarak kalışları -veya yasal olarak çalışmaları- da düzenli göçün önemli konularındandır (ICMPD & İKA, 2018-2019, s. 34). Yasal olarak Türkiye'ye giriş yapan yabancıların vize veya vize muafiyetlerinin tanıdığı süreden daha fazla ülkede kalmak istediklerinde ikamet izni almaları gerekmektedir.

Yayınlanan son istatistiklere göre çeşitli ikamet izinleriyle Türkiye'de bulunan yabancı sayısının 21 Kasım 2024 tarihi itibarıyla toplam 1.025.750 kişi olduğu belirtilmektedir. İkamet izni ile Türkiye'de bulunan yabancıların uyruklarına bakıldığında ise ilk üç ülke arasında Türkmenistan, Rusya Federasyonu ve Irak vatandaşlarının yer aldığı görülmektedir (GİB, 2024).

Grafik 1: Uyruklarına göre ikamet izni alan yabancıların sayısı ve yıllara göre dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>)

Çeşitli ikamet izinleri kapsamında Türkiye’de bulunan yabancıların hem sayısal ve kültürel özelliklerine hem de uyrukları ve geldikleri bölgelerine bakıldığında Türkiye’nin düzenli göçmen yapısının kapsamının çeşitlendiği ve genişlediği görülmektedir. İkamet izniyle Türkiye’de yaşayan yabancıların ülke genelindeki coğrafi dağılımında etkili olan faktörler arasında; yatırım, çalışma ve eğitim fırsatlarının bulunması, akrabalık bağları, etnik ve kültürel benzerlikler, coğrafi özellikler, günlük ihtiyaçları karşılamının kolay olması ve buna benzeri faktörlerden söz etmek mümkündür.

Örneğin İstanbul 500.715 kişi, Antalya 105.937 kişi, Ankara 67.601 kişi, Bursa 48.192 kişi, Mersin 44.843 kişi ve İzmir 26.040 kişi ile en çok ikamet izni sahibi yabancıların bulunduğu illerdir. Muş 105 ve Tunceli 50 ikamet izni ile en alt sıralarda yer almaktadır (GİB, 2024).

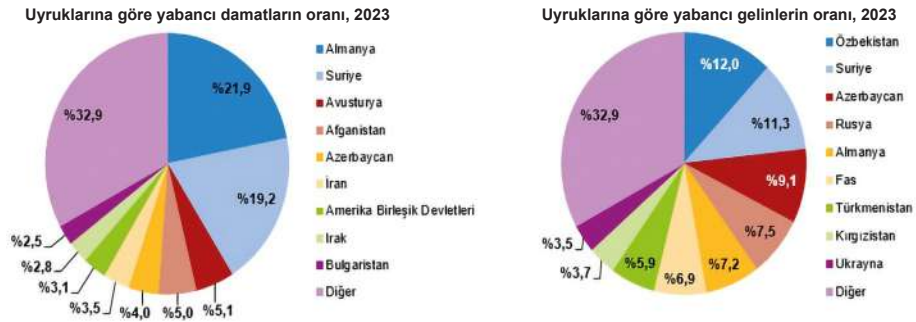
Yine, düzenli olarak Türkiye’de bulunan yabancılara verilen çalışma izinleri ve onlara satılan konutların istatistiklerinden hareketle ülkenin mevcut düzenli göçmen yapısı ve bu göçmenlerin coğrafi dağılımının yanı sıra bu yabancıların uyruklarını ve demografik özelliklerini tespit etmek mümkündür. Örneğin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2023 yılı istatistiklerinde, illere ve izin türlerine göre yabancılara verilen çalışma izin sayısının toplam 239.835 olduğu belirtilmiştir. Sözkonusu kişilerin, 173.536’sının erkek, 66.299’nun ise kadın olduğu belirtilmektedir. Çalışma izni alan yabancıların eğitim seviyelerine bakıldığında ise bu kişilerin yaklaşık %20’sinin ilköğretim, %18’inin ortaokul, %18’inin lise, %3’ünün yüksek lisans ve %1’inin doktora seviyesinde olduğu belirtilmektedir (ÇSGB, 2023).

Ayrıca çalışma izni alan yabancıların ülke genelindeki coğrafi dağılımı illere göre farklılık göstermektedir. Örneğin İstanbul, Antalya, Bursa, Ankara, Gaziantep, Mersin ve İzmir gibi büyükşehirler yabancıların en çok çalışma izni aldığı iller arasında yer alırken Ardahan,

Hakkâri, Muş, Tunceli ve Bayburt gibi iller ise yabancıların en az çalışma izni aldığı şehirlerdir. Yine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2023 yılı verilerine göre Türkiye genelinde çalışma izni alan yabancıların uyrukları ve kökenleri dikkate alındığında bu kişilerin neredeyse dünyanın her bölgesinden ve yaklaşık 100'e yakın ülkeden Türkiye'ye geldikleri görülmektedir (ÇSGB, 2023). Buradan hareketle yine Türkiye'nin düzenli göçmen yapısındaki çeşitliliği, kapsayıcılığı ve oransal olarak yaşanan artışı görebilmek mümkündür.

Türkiye'nin göçmen yapısı kapsamında yer alan yabancılar arasında Türk vatandaşlarıyla evlenen yabancı gelinler ve yabancı damatlar da yer almaktadır. Konuyla ilgili yayınlanan son istatistiklere göre 2023 yılında Türk vatandaşlarıyla evlenen yabancı damat sayısı 6.345 kişi ve yabancı gelinlerin sayısı 31.029 kişiye ulaşmış durumdadır. Yabancı damatların uyrukları incelendiğinde ise Almanya, Suriye, Avusturya ve Afganistan vatandaşlarının ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Yabancı gelinlerin uyrukları söz konusu olduğunda ise Özbekistan, Suriye, Azerbaycan ve Rusya vatandaşları ilk sıralarda görülmektedir.

Grafik 2: Türk vatandaşları ile evlenen yabancı gelinler ve damatlar

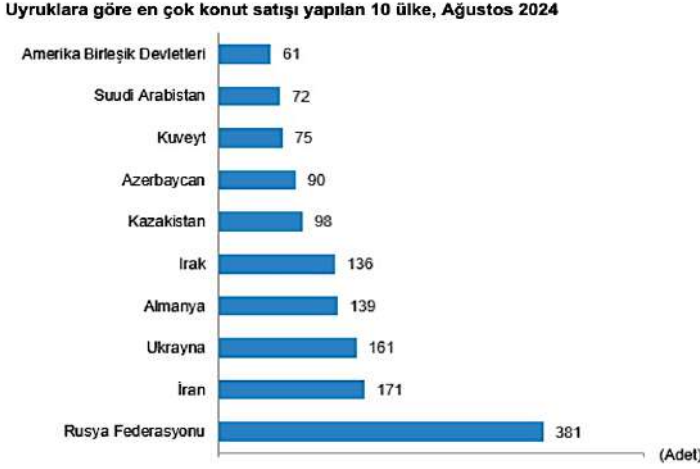

Kaynak: TÜİK (Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2024)

Türk vatandaşları ile evlenen yabancı gelinler ve yabancı damatların uyruklarına bakıldığı zaman bu kişilerin hemen hemen dünyanın her bölgesinden geldikleri görülmektedir.

Türkiye'nin düzenli göçmen yapısı ve bu göçmenlerin coğrafi dağılımının tespiti için bir diğer kaynak yabancılara yapılan konut satışları ile ilgili istatistiklerdir. Son yıllarda Türkiye'ye gelen düzenli göçmenlerin bir kısmının uzun süreliğine Türkiye'de kalmayı tercih ettikleri için hem yaşam hem de çalışma ve yatırım amaçlı konut satın aldıkları görülmektedir.

Yabancılara yapılan konut satışları ile ilgili verilere göre bu satışlarda bir artışın yaşandığı ve satışların genel olarak büyük şehirlerde gerçekleştiği tespit edilmektedir. Örneğin Şubat 2024 tarihine kadar Türkiye'de yabancılara yapılan konut satışları ile ilgili yayınlanan istatistiklerde İstanbul, Antalya, Mersin, Ankara, İzmir ve Bursa gibi iller yabancılara en çok konut satın aldıkları illerdir. Ayrıca, bu tarih itibarıyla ülke uyruklarına göre yabancılara yapılan konut satışlarında Rusya Federasyonu, İran, Ukrayna ve Almanya gibi ülkelerin vatandaşları en çok konut satın alan yabancılardır.

Grafik 3: Uyruklarına göre en çok konut satışı yapılan yabancılar, Şubat-2024

Kaynak: TÜİK <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Agustos-2024-53768>

İkamet izni, evlenme, çalışma izni veya yabancılar yapılan konut satışları ile ilgili verilere bakıldığında Türkiye'nin düzenli göçmen yapısının şemsiyesi altında çeşitli kültürleri ve etnik çeşitliliği temsil eden ve farklı bölgelerden gelen yabancıların yer aldığını söylemek mümkündür. Öte yandan, istatistikler düzenli göçmenlerin Türkiye genelindeki coğrafi dağılımlarının özellikle büyük şehirlerde yoğunlaştıklarını göstermektedir. Göçmenlerin belirli yerlerde yoğunlaşmasının sebepleri arasında o bölgelerdeki bazı gelir olanaklarının daha fazla ve çeşitli olduğu, hizmetlere erişimdeki sağlanan imkânların veya bu hizmetlere erişimin kolay olduğunun algılanması gibi konular yer almaktadır. Ayrıca, göç zincirleri ve göçmenlerin birbirinden etkilenmesi gibi faktörler de onların belli yerleri tercih etmelerine sebebiyet vermektedir (İçduygu, 2012, s. 6). Nitekim büyük kentlerdeki bu çekici faktörler hem kırsal bölgelerden kentsel alanlara ve büyük şehirlere iç göçün yaşanmasında hem de uluslararası göçmenlerin kentleri en fazla tercih etmelerine yol açmaktadır.

Yabancıların ülkedeki coğrafi dağılımının kontrol altına alınması ve bu göçmenlerin belirli bölgelerde yoğunlaşmaması için uygulanan iskân politikaları hem göçün ve göçmenlerin kontrolü açısından, hem de ortaya çıkan veya çıkacak ekonomik, sosyal ve çevresel problemlerin azaltılması veya önlenmesi açısından önemli sayılmaktadır. İskân politikalarında ancak kentlerde yaşayan göçmenlerin coğrafi dağılımının kontrol edilmesi yeterli olmayıp kent çevresinde veya şehir dışında göçmenlerin kümeleşmesinden oluşan bölgelerdeki yaşayan yabancıların coğrafi dağılımının da gözetilmesi gerekmektedir.

Düzenli olarak Türkiye'de bulunan yabancıların ülke genelinde coğrafi dağılımının dengelenmesinden bahsederken özel kanunlarda yer alan sınırlamalar da söz konusudur. Örneğin Türkiye'de oturma iznine sahip bir yabancıların Türk vatandaşları gibi ülkenin her

yerine gidebilmesi veya ikamet etmesi güvence altına alınmaktadır. Ancak bu hakkın köy kanunu⁴ veya Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri gibi yasalar ile sınırlandığı görülmektedir (Doğan, 2020, s. 87).

Türkiye’de düzenli olarak bulunan yabancıların coğrafi dağılımını kısıtlayan özel yasaların yanı sıra ilgili makamların getirdiği bazı düzenlemeler de yabancıların bazı bölgelere seyahatini ve ikametini kısıtlayabilmektedir. Örneğin, İçişleri Bakanlığı göçmenlerin coğrafi yoğunlaşmasını önlemek için bazı mahalleleri ve ilçeleri dönemsel olarak yeni yabancı kayıtlarına kapattığı görülmektedir. Yabancı nüfusun, Türk vatandaşı olan nüfusa oranla %20’yi geçtiği 63 şehirde toplam 1169 mahallenin yeni yabancı kayıtlarına kapatıldığı, -en çok yabancı nüfusa sahip olan- İstanbul’da ise kapalı olan mahalle sayısının 54’e ulaştığı ifade edilmektedir (GİB, 2023).

Bu kapsamda, İstanbul İl Göç İdaresi tarafından getirilen sınırlamalara göre Esenyurt ve Fatih gibi ilçelerde geçici koruma statüsü sahibi yabancıların ikamet etmesi yasaklanmıştır. Ancak 8 Ekim 2022 tarihinden itibaren bu iki ilçenin yanı sıra Küçükçekmece, Başakşehir, Bağcılar, Avcılar, Bahçelievler, Sultangazi, Esenler ve Zeytinburnu gibi ilçeler de bazı istisnalar hariç⁵ yeni gelen tüm yabancıların ikametine kapatılmıştır (GİB, 2022).

İçişleri Bakanlığı tarafından Eylül 2023- Mayıs 2024 yılları arasında yapılan adres tahkikatları sonucunda yasal bir şekilde Türkiye’de bulunan yabancı sayısının toplam 4 milyon 174 bin 706 kişi olduğu belirtilmektedir (GİB, 2024).

Grafik 4: Türkiye’de bulunan yabancı sayısı-2024

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://istanbul.goc.gov.tr/icisleri-bakani-ali-yerlikaya-adres-tahkikatlarindan-sonra-suriyelilerin-sayisinin-2-milyon-935-bin-742ye-dustugunu-acikladi>).

⁴ 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu’nun 88. maddesi uyarınca yabancıların kural olarak köylerde ikamet etmeleri yasaklanmaktadır. Bu da aslında yabancıların köylere yerleşmesini engellemektedir. Bu bağlamda, ilgili kanun, yabancıların köylerde ikamet etmeleri için İçişleri Bakanlığı’nın onay vermesi gerektiğini hükme bağlamıştır.

⁵ Öğrenci, yatırımcı veya aile birleşimi kapsamında olan yabancılar. (Bkz)

Düzensiz Göçmenler

Göç hareketlerinin neden olduğu değişimler ve meydana getirdiği etkiler, transit ve hedef ülkeler açısından endişe yaratıcı olgular arasında yer almaktadır. Göçün düzensizliği ve göçmenlerin kimliği, kaynak ülkeleri ve sahip oldukları statüler göç ile ilgili endişeleri daha da arttırmaktadır (Yıldırım, 2022). Bu durum sürekli göç dalgalarıyla karşılaşan ve köprü konumuna sahip olan Türkiye gibi ülkeler için daha fazla endişeye yol açmaktadır. Her ne kadar Türkiye coğrafi ve jeopolitik konumu özelliğiyle küresel ticaret ve enerji kaynakları bağlamında özel bir yere sahip olsa da yine bu coğrafi konum Türkiye'nin göç hareketleri ekseninde uğrak bir bölge olmasına sebebiyet vermektedir (Dromgold-Sermen, 2016, s. 21). Türkiye'ye yönelen göç biçimleri kapsamında düzenli göçün yanı sıra düzensiz göç ve uluslararası koruma talebinde bulunan yabancıların göçlerinden bahsedilebilmektedir.

Düzenli göç biçiminde göçmenler genelde bir ülkede ikamet belgesi alarak yaşamaktayken, yasal olmayan şekilde ülkeye giriş yapanlar veya resmî belgesi olmaksızın ülke sınırları içerisinde bulunan yabancılar düzensiz göçmen olarak nitelendirilmektedirler (Özer, 2016, s. 19). Düzensiz göç kavramı düzenli olarak ülkeye giriş yapan ancak sonradan düzensiz bir şekilde ülkede bulunan, yasal olmayan yollardan kendi ülkesinden çıkış yapan ya da ilgili makamların izni olmaksızın çalışan yabancıları da kapsamaktadır (Öz-dal & Vardar Tutan, 2018, s. 10).

Son yıllarda dünyanın farklı yerlerinde özellikle yakın bölgede yaşanan siyasal, ekonomik ve çevresel istikrarsızlıklar düzensiz göç hareketlerinin yaşanmasına neden olurken Türkiye bu konjonktürde hem transit hem de hedef ülke olma itibarıyla sayısı her gün artmakta olan düzensiz göç hareketlerinden en çok etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır. Örneğin, 2005-2024 yılları arasında özellikle 2014 yılından sonraki süreçte Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısındaki kayda değer artış bu iddiayı ispat etmektedir.

Grafik 5: Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı (Kasım 2024 itibarıyla)

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>)

Yakın veya uzak bölgelerde yer alan ve yıllardır siyasi veya ekonomik istikrarsızlıklarla karşılaşan ülkelerin vatandaşları Türkiye'deki en çok yakalanan düzensiz göçmen grupları olarak görülmektedir. Örneğin yayınlanan son verilere göre Afganistan, Suriye, Türkmenistan ve Özbekistan vatandaşları yakalanan düzensiz göçmenler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bu dört uyruğu Filistin, Irak, Fas, Mısır, İran ve Sudan gibi ülkelerin vatandaşları takip etmektedir. Bahsi geçen bu 10 ülke dışında istatistiklerde yer alan, ancak uyruğu belli olmayan diğer ülke vatandaşlarının da yakalanan düzensiz göçmenler arasında yer aldığı görülmektedir.

Grafik 6: Yakalanan düzensiz göçmenler (ilk 10 uyruk -Kasım-2024 itibariyle)

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>)

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) tarafından yayınlanan bir raporda İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde gözetim altında olan yabancıların uyrukları belirtilmiştir. Raporda, gözetim altındaki göçmenlerin Afganistan, Suriye, Irak, Angola, Cezayir, Fas, İran, Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Pakistan, Gambia, Kongo, Küba, Mısır ve Orta Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerin vatandaşları olduğu belirtilmiştir (TİHEK, 2018, s. 6).

Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerin menşe ülkeleri incelendiğinde bu göçmenlerin ancak Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden değil, daha çeşitli ve geniş bir coğrafyadan geldikleri görülmektedir. Son yıllarda Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerin göç güzergâhları dikkate alındığında ise bu kişilerin ülkeye giriş, ülkedeki coğrafi dağılım ve ülkeden çıkışlarında farklı bölge ve rotalar söz konusudur. 2019 yılı itibariyle il bazında yakalanan düzensiz göçmenlerin verileri incelendiğinde bu kişilerin sınır illerinde yoğunlaştığı belirtilmiştir.⁶ Sınır illeri dışında İs-

⁶ İl bazında yakalanan düzensiz göçmenlerin güncel verilerine ulaşılamamıştır.

tanbul'un yanı sıra Erzurum, Muş, Bitlis ve Erzincan gibi illerin de düzensiz göçmenlerin coğrafi açıdan yoğunlaştığı bölgeler arasında yer aldığı belirtilmektedir (ICMPD, Bölgesel Göç Profili ve Bölgesel Değerlendirme Raporu, 2018, s. 45).

Uyrukları itibarıyla Türkiye'de en çok yakalanan düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye giriş rotaları incelendiğinde Afganistan-İran-Türkiye, Suriye-Türkiye, Filistin-Suriye-Türkiye, Pakistan-İran-Türkiye, Afrika-Suriye-Türkiye, İran-Türkiye ve Irak-Türkiye güzergâhlarından bahsedilmektedir (Özer, 2016, s. 27). Kuramsal açıdan incelediğinde ise, düzensiz olarak Türkiye'ye gelen veya Türkiye'de bulunan göçmenlerin göç hareketleri, ekonomik kuramların yanı sıra itme ve çekme kuramı ile sosyal ağlar kuramı çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Ancak düzensiz bir şekilde Türkiye'ye gelen göçmenlerin bir kısmının göçlerini ekonomik nedenler ya da daha iyi bir hayat bulma arayışı gibi sebeplerden daha ziyade, insani nedenler, hayatta kalabilme veya yaşam haklarının korunması amacıyla gerçekleştirdiği ifade edilebilir.

Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Statüsü Kapsamındaki Göçmenler

Yukarıda da değinildiği gibi Türkiye'nin göçmen yapısını oluşturan yabancılar arasında sığınmacılar da yer almaktadır. Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında yer alan Türkiye 1980'li yıllardan itibaren özellikle zorunlu göç akışları bağlamında sürekli olarak bir geçiş ya da hedef ülke konumundadır.

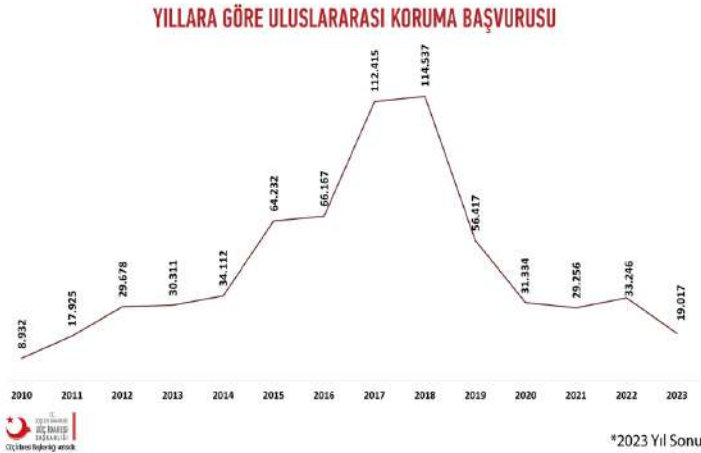
Son zamanlarda Türkiye'nin yakın bölgesinde yaşanan istikrarsızlıklar nedeniyle, sığınma arayışında olan yüzbinlerce yabancı, Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıtlamayla ancak Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacıların iltica taleplerini değerlendirmektedir. Bu uygulamayla birlikte Türkiye sığınma ile ilgili politikalarının yönünü de belirtmektedir (İçduygu et al., 2014, s. 236). Dolayısıyla, Türk yasaları uyarınca ancak Avrupa'dan gelen ve sığınma talebinde bulunan yabancılar mülteci statüsünü kazanabilmektedirler.

Mülteci olma şartlarını taşıyan, fakat Avrupa dışından gelen göçmenler ise Türk yasalarına göre çeşitli hukuki statüler kapsamında uluslararası korumadan yararlanarak üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar geçici olarak Türkiye'de kalabilmektedirler (Eryurt & Koç, 2017, s. 28). Esas itibarıyla uluslararası koruma talebinde bulunan yabancılar menşe ülkeleri veya önceden yaşadıkları ikamet ülkelerinde ırk, din, uyruk, belli bir toplumsal gruba mensubiyet ya da siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceklelerinden dolayı ülkelerinden kaçan, ülkesine geri dönemeyen ya da dönmek istemeyen kişilerdir.

Ülkesini terk eden ve Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunan göçmenlerin sayısında 2010-2024 yılları arasında sürekli olarak bir değişimin yaşandığı

görülmektedir. Örneğin, uluslararası koruma taleplerindeki artış 2019 yılının sonlarında 114.537 kişiye ulaşarak zirve yaparken, bu sayı 2020 yılında azalarak 31.334 kişiye ulaşmıştır. Bu sayılar 2023 yılının sonunda ise 19.017 kişiye ulaşarak düşüşün seyrini gözler önüne sermiştir.

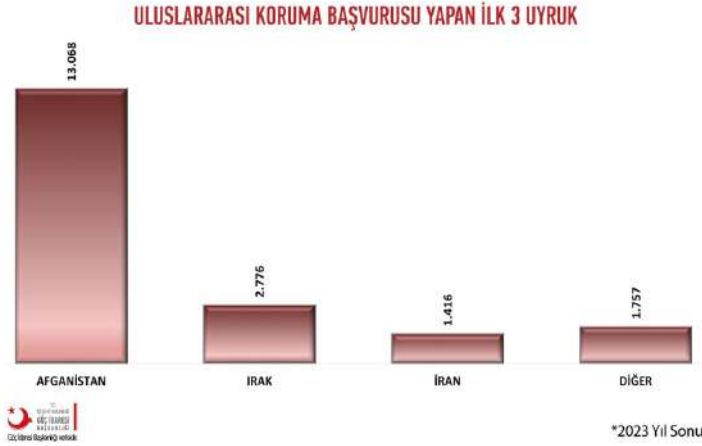
Grafik 7: Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>)

Son yıllarda Türkiye bölgedeki yaşanan istikrarsızlıklar neticesinde yeni zorunlu göç akınları ve yüz binlerce insanın sığınabileceği bir ülke haline gelmektedir. Bu durum 2014'ten sonraki süreçte daha da hızlanarak Türkiye'nin dünyada en fazla sayıda geçici ve uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi yabancılara ev sahipliği yapan ülke olmasına yol açmıştır (3RP, UNHCR & UNDP, 2023, s. 5).

Türkiye'de geçici ve uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi göçmenlerin yapısı dikkate alındığında bu kişileri menşe ülke, hukuki statü, demografik özellik, coğrafi dağılım ve sayıları itibarıyla çeşitli kategorilerde incelemek mümkündür. Örneğin, Türkiye'de geçici ve uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi yabancıların menşe ülkelerine bakıldığında zaman Suriye, Afganistan, Irak, İran, Ukrayna, Somali ve bazı diğer ülkelerden gelen yabancılar söz konusu olmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yayınlanan verilere göre 2023 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunan göçmenler arasında 13.068 başvuruyla Afganistan vatandaşları ilk sırada yer alırken, 2.776 başvuru ile Irak vatandaşları ikinci ve 1.416 başvuru ile İran vatandaşları üçüncü sırada yer almaktadırlar.

Grafik 8: Uluslararası Koruma Başvurusu yapan ilk üç uyruk

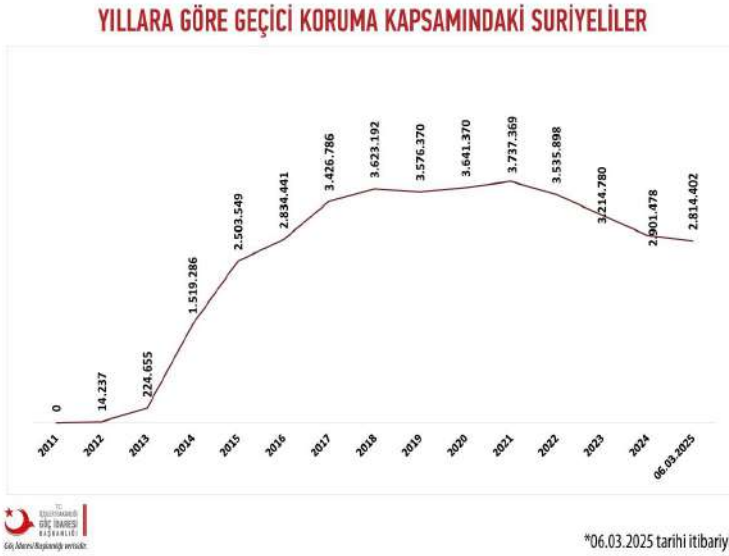
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler#>)

Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi yabancıların sayısal verileri dikkate alındığında Türkiye 2022 yılının ilk yarısına kadar çeşitli ülkelerden gelen yaklaşık 320.000 uluslararası koruma başvurusu yapan ve uluslararası koruma statü sahibi yabancıya ev sahipliği yapmaktadır (3RP, UNHCR & UNDP, 2023, s. 5). Türkiye’de uluslararası koruma başvurusu yapmış olan ve uluslararası koruma statüsü olan yabancıların çoğunun Afganistan, Irak, İran ve Ukrayna vatandaşları olduğu belirtilmektedir. Geçici koruma statüsü kapsamındaki yabancıların⁷ ise Suriye vatandaşları ve Suriye’den gelen vatansız Filistinliler olduğu ifade edilmektedir (AIDA, 2020, s. 20).

Türkiye’nin Göçmen Yapısında Suriyeliler

Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sayıları yıllara göre incelendiğinde 2013 tarihinden 2022 yılına kadar bu statüde olanların sayısında bir artışın yaşandığı, ancak bu durumun 2022 yılının başlarından 2024 yılının sonuna gelen süreçte değişerek sayılarda bir azalma yaşandığı görülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yayınlanan son verilere göre Türkiye’de geçici koruma statüsü kapsamında olan Suriyeli sayısının 13 Şubat 2025 tarihi itibarıyla 2.838.292 kişi olduğu görülmektedir.

⁷ Geçici Koruma Yönetmeliği geçici 1. Maddesine göre, Suriye’de meydana gelen olaylar nedeniyle bireysel veya kitlesel olarak Türkiye’ye gelen “Suriye vatandaşları, vatansız kişiler ve mültecilerin” Türkiye’de geçici koruma statüsü kapsamına alınacakları belirtilmektedir.

Grafik 9: Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>)

Türkiye’de bulunan Suriyelilerin büyük kısmı, geçici koruma statüsü kapsamındadır. Bununla beraber, ikamet izni olarak Türkiye’de bulunan Suriyeliler de bulunmaktadır. Çeşitli ikamet izni türleri ile Türkiye’de bulunan Suriye vatandaşlarının sayısının 28 Kasım 2024 tarihi itibarıyla 136.730 kişi olduğu belirtilmektedir (GİB, 2024).

Geçici koruma statü sahibi olan Suriyelilerin Türkiye’deki illere göre coğrafi dağılımı aslında kayıt yaptırdıkları kente göre belirlenmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda geçici koruma statüsü kapsamında olan Suriyelilerin yaklaşık %1,36’sının Hatay, Kilis, Adana, Kahramanmaraş ve Osmaniye gibi illerdeki geçici barınma merkezlerinde (kampta) bulundukları belirtilmektedir. Ancak bu sayılarda bir düşüşün yaşandığı ve bu statü kapsamında olan Suriyelilerin büyük kısmının ülke genelinde kent içi, kent çevresi ve kırsal bölgelerde yaşadıkları iddia edilmektedir.

Türkiye’de özel bir yerleştirme politikası olmadığından geçici koruma kapsamında olanların kentsel alanlara özellikle çeşitli imkânlarla ulaşımın kolaylığı itibarıyla belirli ilçeler ve mahallelere yoğunlaştığı, yerleşim bölgeleri arasında olağanüstü bir oransal farklılığın meydana geldiği ve hatta getto yapıların oluşumuna yol açtığı iddia edilmektedir (Erdoğan, 2021, s. 7, 59, 63, 67).

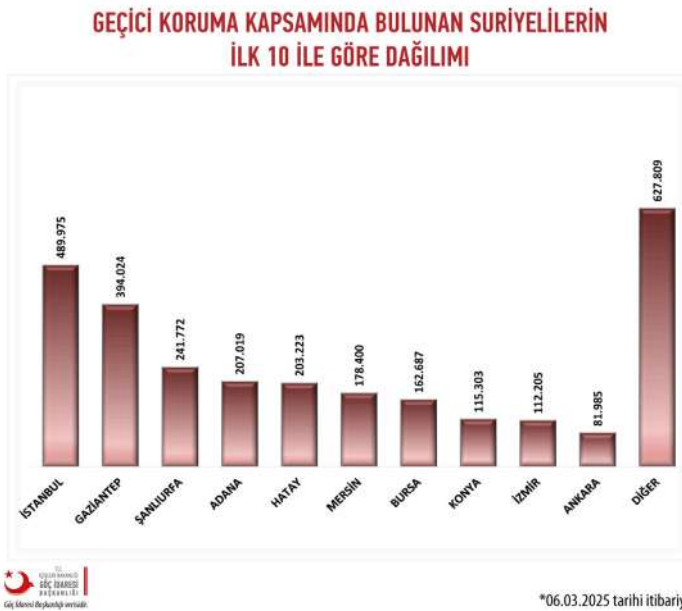
Kentsel alanlara yoğunlaşan yabancı göçmenlerin bir kısmının hizmetlere erişim noktasında ayrımcılık veya eşitsizliğe maruz kalarak dezavantajlı bir duruma düştükleri görüldükçe, bazı göçmenlerin ise daha avantajlı ve ayrıcalıklı durumlar ile karşılaştıkları ifade edilmektedir (Açıkgöz, 2019, s. 51-52).

Her ne kadar kent alanlarında yaşayan yabancıların uyumu noktasında çeşitli politikalar uygulansa da ancak ev sahibi ülkenin toplumsal ve mekânsal özelliklerinin uyum politikalarında önemli unsurların birini oluşturduğu çoğu zaman unutulmaktadır. Uyum süreçlerinde uygulanması önemli olan sosyomekânsal yapılanmanın unutulmasıyla göçmenler daha çok dezavantajlı durumlarla karşılaşmaktadırlar. Bu durum onların dışlanmasına, marjinalleşmesine ve kendi aralarında belli mekânlarda kümelenmelerine yol açmaktadır. Oluşan bu tür kümelenmelerin bölgede yaşayan göçmenler başta olmak üzere ev sahibi toplumu ve yerel yönetimleri çeşitli zorluklarla karşı karşıya getireceği öngörülebilmektedir (Açıkgöz, 2019, s. 52-53).

Düzensiz göçle mücadele kapsamında Türkiye genelinde uygulanan tedbirlerin yanı sıra resmi makamlar tarafından yayınlanan duyurulara göre geçici koruma statü sahibi Suriyelilerin bulundukları illerden kaydoldukları illere dönmeleri talep edilmektedir. Örneğin, İstanbul valiliği tarafından 28 Temmuz 2023 tarihinde yayınlanan bir duyuruda İstanbul ili dışında kayıtlı olan ancak İstanbul'da ikamet eden geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin 24 Eylül 2023 tarihine kadar kayıtlı oldukları illere dönmelerinin gerekli olduğu duyurulmuştur (İstanbul, 2023).

Geçici koruma statü sahibi Suriyelilerin Türkiye'deki coğrafi dağılımıyla ilgili yayınlanan son verilere bakıldığında ilk 10 il arasında İstanbul 511.484 kişiyle en çok geçici koruma statü sahibi Suriyeliye ev sahipliği yapan il olarak gelmektedir. Gaziantep ve Şanlıurfa ise ikinci ve üçüncü sıralarda yer almaktadırlar.

Grafik 10: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 ile Göre Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>)

İstanbul Valiliği tarafından yayınlanan bir duyuruyla getirilen kısıtlamaların göçmenlerin özellikle geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin İstanbul gibi nüfus oranı yüksek olan illerde yoğunlaşmalarının önlenmesine yönelik olduğu söylenebilir. Nitekim bu tür uygulamaların ancak İstanbul ile kısıtlı kalmayıp göçmen yoğunluğu yaşanan diğer illerde de uygulanacağı öngörülmektedir. Göçmenlerin kontrolsüz bir şekilde belirli illerde veya semtlerde yoğunlaşmasından dolayı ev sahibi toplum ile yabancılar arasındaki yaşanan olumsuz hadiseler veya uyuşmazlıklarda genel olarak sosyomekânsal, sosyokültürel ve sosyoekonomik faktörlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla, göçmenlerin coğrafi dağılımını kontrol edecek ve bu konuda dengeyi sağlayacak iskân politikaları hem ev sahibi toplum hem de göçmenler için çeşitli açılardan önem kazanmaktadır. Başka bir deyişle, göçmenlerin ülkedeki coğrafi dağılımını dengeleyecek iskân politikaları, sosyokültürel, sosyoekonomik ve sosyodemografik boyutların yanı sıra hem ev sahibi toplumun hem de göçmenlerin güvenliğinin sağlanması açısından da önemli sayılmaktadır.

8 Aralık 2024 tarihinden itibaren Suriye’de meydana gelen yeni gelişmeler ve yıllardır ülkede hâkim olan Esad ailesi iktidarının devrilmesiyle birlikte, iç çatışmalar nedeniyle Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan yüz binlerce Suriyeli, 13 yıl sonra gönüllü olarak ülkelerine geri dönmeye başlamıştır. Suriyelilerin ülkelerine gönüllü geri dönüşlerinin Aralık 2024’ten önce de gerçekleştiği ifade edilmektedir.

Örneğin gönüllü olarak Suriye’deki güvenli bölgelere dönüşlerin 2017 yılından başladığı, bu tarihten Aralık 2024’e kadar gönüllü, güvenli, onurlu ve düzenli olarak Suriye’ye dönen Suriyeli sayısının 763 bin 443 kişi olduğu belirtilmiştir (AA, 2024). İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan son rakamlara göre, son bir ay içinde 50.000’i aşkın Suriyelinin gönüllü olarak ülkesine döndüğü belirtilmiş; bunların 41.437’sinin aile olarak döndüğü, geri kalanının ise tek başına döndüğü ifade edilmiştir. Bununla birlikte 2017 yılından bu yana gönüllü olarak ülkesine dönüş yapan Suriyeli sayısının toplam 792 bin 625 kişiye ulaştığı belirtilmiştir (GİB, 2025; Derneği, 2025).

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin topraklarına duydukları hasretin yanı sıra; iç çatışma, zulüm ve işkence gibi insan hakları ihlallerine neden olan olayların son bulması, Suriyelilerin ülkelerine geri dönüşlerini hızlandırmaktadır. Ancak, Suriye’nin geleceğine yönelik belirsizlikler; özellikle güvenlik, ekonomi, sağlık ve çocukların eğitimi gibi faktörler, geri dönmek isteyen Suriyelilerin karar verme noktasında endişe ile yaklaştıklarına neden olmaktadır. Türkiye’de doğan, eğitimi hala devam eden ve Türk toplumuna tamamen uyum sağlamış durumda olan Suriyeli çocukların geleceği, bu çocukların aileleri tarafından geri dönüş konusunda endişe verici konulardan biri olduğu anlaşılmaktadır.

İçişleri Bakanlığı tarafından Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin demografisi ile ilgili yayınlanan son istatistiklerde Türkiye’de eğitim alan okul çağındaki Suriyeli öğrenci sayısının toplam 819.265 kişi olduğu belirtilmiştir. Bu sayı dışında 70 bini aşkın üniversite

öğrencisi ve mezunu da vardır. 2024 yılının son aylarında Suriye'ye dönenlerin dışında halihazırda Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin toplam nüfusunun % 30'nun Türkiye'de doğduğu belirtilmiştir. Türkiye'de doğan, eğitimi hala devam eden ve Türk toplumuna tamamen uyum sağlamış durumda olan Suriyeli çocukların geleceği, bu çocukların aileleri tarafından geri dönüş konusunda düşünülen konulardan biri olduğu anlaşılmaktadır (AA, 2024).

Türkiye'de doğan bu çocukların yıllardır Türkiye'de eğitim alması ve bir kısmının ise mezun olması, ev sahibi toplum için uyum konusunda bir başarı olarak görülürken, Suriye'ye dönmek isteyen ve çocuklarının yeni ortama uyum sağlayıp sağlamaması veya eğitime dahil edilip edilmemesi hem dönüşten önce hem de dönüş sonrası ailelerin endişeye kapılmasına yol açması mümkündür.

Türk vatandaşlarıyla evlenen Suriye vatandaşlarının yakınlarının Suriye'ye gönüllü geri dönüşü, evlenen kişilerin ailelerinden uzak kalmasına neden olacağından, bu sürecin geri dönüşleri bir şekilde etkileyeceği öngörülmektedir. Yayımlanan istatistiklere göre, Türkiye'deki yabancı gelinler ve damatlar arasında Suriyeli gelinler ve damatlar ikinci sırada yer almaktadır. Bu durumun, hem ev sahibi toplumu hem de Suriyeli aileleri etkileme potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir. Suriye'de meydana gelen gelişmelerin, Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sığınma gerekçelerinin sona ermesi anlamına gelmesi, bu kişilerin Türkiye'de düzenli bir şekilde kalabilmeleri için yeni bir hukuki statüye tabi olmalarını gerektirebilecektir. Diğer taraftan, son zamanlarda Türkiye'de yaşanan ekonomik, toplumsal ve sosyo-mekânsal gerçeklerin, Suriyelilerin geri dönüşü için bir itici faktör olduğu gözlemlenmektedir. Her ne kadar bu konunun başka bir kapsamlı akademik çalışmanın konusu olduğu düşünülse de, bu dönüşlerin Türkiye'nin mevcut göçmen yapısını nasıl etkileyeceği, Türkiye'de kalmak isteyen Suriyelilerin hangi hukuki statü ile kalabilecekleri ve bu göçmenlerin Türkiye'deki coğrafi dağılımının nasıl şekilleneceği soruları zamanla yanıt bulacağı bir gerçektir.

Türkiye'nin Göçmen Yapısında Afganlar

Türkiye'deki geçici koruma statü sahibi Suriyelilerden sonra uluslararası koruma kapsamında olan yabancılar arasında Afganlar sayı itibarıyla ilk sırada yer almaktadırlar. 2007 yılının sonuna kadar Afganistan'ın dünyanın en büyük mülteci kaynak ülkelerinin başında yer aldığı ve dünyadaki en büyük mülteci topluluğunu oluşturduğu bilinmektedir (AREU, 2009). Yıllardır Afganistan'da devam eden savaş, iç çatışmalar, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve güvenlik endişeleri Afganları zorunlu göç etmeye mecbur bırakmıştır. Yapılan bazı araştırmalara göre 1979'lu yıllarda yaklaşık 10 milyon Afgan vatandaşının –ülke nüfusunun üçte biri- en az bir kez mülteci olduğu ifade edilmektedir (Koser, 2014, s. 9).

Afganların uluslararası göç tecrübelerinde İran ve Pakistan gibi komşu ülkeler dışında

Türkiye hem transit hem de hedef ülke olması itibariyle önemli konuma sahiptir. Türkiye'nin Afgan sığınmacılara ev sahipliği yapması 1980'li yıllardan itibaren başlayarak günümüze kadar devam etmektedir (Buz et al., 2020, s. 17). Örneğin, Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesiyle birlikte yüzbinlerce Afgan vatandaşı Pakistan ve İran'a sığınmışlardır. Pakistan'a sığınan ve sığınma kamplarında yaşayan 4163 Türk soylu Afgan vatandaşı gerçekleştirilmiş resmi görüşmeler sonucunda 1982 yılında yasal yollardan Türkiye'ye getirilerek önce geçici bölgelere, sonra ise sosyokültürel ve sosyoekonomik durumları göz önünde bulundurularak Tokat, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Van ve Kayseri gibi illere kalıcı olarak yerleştirilmişlerdir (Şimşek, 2021).

Son yıllarda Türkiye'ye göç eden Afganların bir kısmının eğitim, seyahat, yaşam, yatırım ya da tedavi amaçlı geldikleri, büyük bir kısmının ise sığınma ve iltica talebinde bulundukları bilinmektedir. Düzenli göç imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle Afgan göçmenlerin birçoğunun yasadışı bir şekilde Türkiye'ye geldikleri anlaşılmaktadır (Baykal & Özdemir, 2024). Yasadışı yollardan Türkiye'ye gelmek isteyen Afganların çoğunun kaçakçılara para ödeyerek yola çıktıkları da belirtilmektedir (MMC, 2022, s. 2). Yasal bir şekilde Türkiye'ye gelip taşınmaz alanların dışında, yatırım yoluyla Türk vatandaşlığına geçen Afganların sayısında da bir artışın yaşandığı gözlemlenmektedir.

Taliban'ın yönetimi yeniden ele geçirdiği 2021 yılından itibaren Afganistan'da meydana gelen siyasi istikrarsızlık ile İran ve Pakistan'a sığınan ve her geçen gün daha çok kısıtlayıcı politikalar ve zorluklar ile karşılaşan Afganların yasal ya da yasadışı yollardan Türkiye'ye göç ettikleri bilinmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre Ağustos 2021 tarihi sonrası Afganların Türkiye'de uluslararası koruma taleplerinde bir artışın yaşandığı görülmektedir. Örneğin, 2021 yılı istatistiklerine göre Türkiye'deki uluslararası koruma başvurusu yapan ve halihazırda bu statüye sahip olan Afganların sayısının 125.104 kişi olduğu rapor edilmiştir (Sağıroğlu, 2021, s. 96). Bu sayıların Şubat 2022'de 129.323 (UNHCR, 2022), Eylül 2023'te ise 139.333'e yükseldiği görülmektedir (UNHCR, 2023). Ayrıca Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısına bakıldığında ise yine aynı tarihler arasında Afganistan kaynaklı düzensiz göçmenlerin sayısında bir artışın gerçekleştiği tespit edilmektedir (GİB, Düzensiz Göç, 2024).

Göç İdaresi Başkanlığı resmi kayıtlarına göre 2023 yılı sonu itibariyle Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunan Afgan sayısının 13.068 kişi olduğu ifade edilmektedir. Bazı kaynaklarda 2024 yılı itibariyle Türkiye'de 139.333 uluslararası koruma başvuru sahibi ve uluslararası koruma statü sahibi Afganistan vatandaşının bulunduğu, bu sayının %35'nin ise kadın ve kız çocuklardan oluştuğu aktarılmaktadır (MMC, 2024).

Uluslararası koruma başvurusunda bulunan Afganlar arasında en dikkat çeken konu ise refakatsiz Afgan çocukların sayısının yüksekliğidir. Göç İdaresi Başkanlığı istatistiklerine istinaden Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz çocukların

büyük çoğunluğunun Afganistanlı olduğu belirtilmektedir (AIDA, 2020, s. 64).

Türkiye’de uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz çocuklar arasında Afganistanlı çocukların sayısının yüksek olması çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır. Birincisi, bu çocuklar bazen kendi istekleri bazen de ailenin baskısı ile çalışmak ve aileye ekonomik destek sağlamak amacıyla kaçak yollardan komşu ülkelerin yanı sıra Türkiye’ye gelmektedirler. İkincisi, bazı ailelerdeki erkek sayısının silahlı çatışma, patlama, kan davaları veya bazı diğer nedenlerden dolayı hayatlarını kaybetmeleri nedeniyle ailede kalan tek erkek çocuğun ise ailesi tarafından hayatını kurtarmak amacıyla göç ettirildiği görülmektedir. Bu iki sebepten dolayı göç edip Türkiye’de uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz Afgan çocukları için Türkiye, yakınlığı itibariyle hedef ülke olarak seçilmektedir. Üçüncüsü, Türkiye’de uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz Afgan çocukların bir kısmının ise ailelerine haber vermeksizin arkadaş grupları oluşturarak Avrupa’ya ulaşmak amacıyla kaçak yollardan Türkiye’ye geldikleri bilinmektedir. Çeşitli nedenlerden dolayı yasa dışı yollardan Türkiye’ye gelen bu refakatsiz çocuklar yolculuk sürecinde her türlü tehlike ile karşılaşmaktadırlar. Tüm bu zorlukları göze alarak göç eden bu çocuklar dezavantajlı göçmen grupları arasında yer aldıklarından sığındıkları ülkeler tarafından koruma altına alınmaları ve haklarının korunması gerekmektedir. Türk hukukunda düzenli veya düzensiz olması dikkate alınmaksızın göçmen olarak Türkiye’ye gelen ve uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz çocuklara karşı özel önlemler alınarak ilgili tüm işlemlerde, çocuğun üstün yararı ilkesi kapsamında gereken koruma tedbirleri alınmaktadır (Asar, 2020, s. 205).

Afganların Türkiye’ye göç rotaları ve Türkiye’deki coğrafi dağılımlarıyla ilgili yapılan araştırmalarda bu göçmenlerin Afganistan’dan İran’a veya Pakistan’a, sonra ise aşamalı olarak Türkiye’ye geldikleri ifade edilmektedir. Bu göç güzergâhının en ucuz, tek ve ulaşımı hızlı olduğundan Türkiye’ye düzensiz olarak göç eden Afganlar tarafından sürekli olarak kullanıldığı söylenmektedir. Afganistan-İran-Türkiye ya da Afganistan-Pakistan-İran-Türkiye rotasını seçen düzensiz Afgan göçmenler için Türkiye’ye girişin ancak İran-Türkiye kara sınırından mümkün olduğu bilinmektedir. Türkiye’ye giriş yapan ve ülkenin diğer bölgelerine yerleşmek isteyen Afgan göçmenler ilk aşamada Van, Ağrı ve Erzurum gibi sınıra yakın illere, sonra ise diğer illere yerleşmektedirler. Avrupa’ya gitmek isteyen Afgan göçmenler için İzmir’in kilit il olduğu bilinmektedir (Buz et al., 2020, s. 30).

Hâlihazırda başka bir ülkeye gitme hedefi olmayan düzensiz Afgan göçmenlerin çoğunlukla İstanbul ve bazı diğer illerde bulundukları görülmektedir. Yasal yollardan Türkiye’ye gelmek isteyen bazı Afganların ise göç yolculuğunda Afganistan-Özbekistan-Türkiye ya da Afganistan-Suudi Arabistan-Türkiye rotasını kullandıkları söylenmektedir. Türkiye’ye gelen Afgan göçmenlerinin %83’ten fazlasının yasa dışı yollardan, yaklaşık %6’sının ise yasal yollardan giriş yaptıkları ifade edilmektedir (Buz et al., 2020, s.

30-31).

Sonuç ve Öneriler

Ekonomik, demografik veya insani gerekçelerle kitlesel göçler bağlamında açık kapı politikası uygulayan ülkeler dışında güvenlik, siyasi veya toplumsal endişelerinden ötürü kısıtlayıcı politikaları takip eden ülkeler de vardır. Ekonomik kalkınma, toplumsal refah veya insani bakış açısıyla açık kapı modelini benimseyen ülkeler, zamanla göç politikalarında karşılaştıkları sosyoekonomik, sosyokültürel, güvenlik ve siyasi zorluklar nedeniyle daha kısıtlayıcı politikalara yönelmiş; bu durum, uyum ve çokkültürlülük gibi olguların arka plana itilmesine yol açmıştır. Türkiye, insani bir perspektiften hareketle geçmişten bugüne kadar farklı bölgelerden gelen göçmenlere, özellikle 2011 yılında Suriye kaynaklı kitlesel göçlere karşı açık kapı politikası uygulamıştır.

Aynı zamanda Türkiye, ülkenin kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığını korumak amacıyla düzensiz göç, insan kaçakçılığı ve sınır güvenliği noktasında katı politikaları uygulamaya çalışmaktadır. Ülkede düzenli olarak yaşayan göçmelerin uyumu, iskan ve haklarının korunması uygulanan politikaların bir diğer hedefi olmuştur. Yayınlanan son istatistiklere göre, Türkiye’de ikamet izniyle yaşayan yabancı sayısının 1.025.750 kişi olduğu ifade edilmektedir. Bu statüde olan yabancıların neredeyse dünyanın her bölgesinden seyahat, eğitim, yatırım, tedavi, yerleşim veya başka sebeplerden dolayı geçici ya da kalıcı olarak Türkiye’ye geldikleri görülmektedir.

Türkiye’ye gelen ve farklı dil, din, etnik köken, kültür veya bir uyruğu temsil eden bu yabancıların zamanla Türkiye’nin ekonomik, kültürel, toplumsal ve siyasal açıdan kalkınmasına ve daha da zenginleşmesine yol açacağı bir gerçektir. Düzenli olarak Türkiye’de yaşayan göçmenler dışında siyasi, çevresel ya da ekonomik istikrarsızlıktan dolayı ülkesini terk eden veya terk etmek zorunda kalan ve Türkiye’ye girişi yapan göçmenler de vardır. Zorunlu göç kapsamında bireysel ya da kitlesel olarak Türkiye’ye sığınan bu göçmenlerin bir kısmının geçici koruma ya da uluslararası koruma, diğer kısmının ise belgesiz ve düzensiz olarak Türkiye’de bulundukları bilinmektedir.

Geçici koruma statüsü kapsamındaki Suriyeliler ile uluslararası koruma başvurusu yapan ve uluslararası koruma statü sahibi ile Afganlar Türkiye’nin mevcut göçmen yapısında yer alan sığınmacıların büyük çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Türkiye’de sığınma talebinde bulunan ve diğer uyrukları temsil eden göçmenler arasında Irak, İran ve Ukrayna vatandaşları da yer almaktadırlar. Coğrafi ve ekonomik avantajlarıyla Türkiye düzenli göçün yanı sıra düzensiz göçler bağlamında da uğrak güzergâhlardan biridir. Transit ülke konumunda olan Türkiye’nin son zamanlarda düzensiz göçmenler tarafından hedef ülke olarak seçilmesi güvenlik, toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik endişelerin yaşanmasına yol açmıştır. Genel itibarıyla Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenlerin neredeyse dünyanın her bölgesinden çeşitli uyruk ve etnik kökeni temsil eden kişilerden oluştuğu

tespit edilmektedir.

Düzenli, düzensiz, geçici koruma ya da uluslararası koruma kapsamında olan göçmenlerin çoğunun kent alanlarına yerleşmeyi tercih ettikleri, bu tercihin ise sosyal hizmetlere erişimin kolaylığı, iş imkânlarının çeşitliliği ve göçmen grupları arasındaki bağın ve iletişimin güçlü olması gibi faktörlerden kaynaklandığı görülmektedir. Örneğin İstanbul, Ankara, İzmir ve bazı diğer kentlerin göçmenler tarafından daha fazla tercih edilmesi bu faktörlerin etkisini ortaya koymaktadır. Düzenli, geçici koruma veya uluslararası koruma kapsamında olan göçmenlerin ülkedeki coğrafi dağılımının tespiti ve denetimi çok güç değilken, düzensiz göçmenlerin bu denetime tabi tutulması pek de kolay olmamaktadır.

Çeşitli dil, kültür ve etnik kökenden gelen göçmen nüfusuna ev sahipliği yapan iller, ilçeler ya da mahallelerin bir kısmında zaman içinde imkânların kısıtlanması ve fırsatların azalmasıyla daha çok toplumsal çatışma yaşanabilmektedir. Yabancı karşıtlığı, ötekileştirme, nefret söylemi ve ayrımcılık gibi sosyal problemler bu çatışmaların bir tezahürüdür. Bu durum, yerleşim ve uyum politikalarının önemli unsuru olan ve bazen unutulmuş sosyo-mekânsal yapılanmaların uygulanmamasıyla daha da zorlaşarak ülkenin kamu düzeni, kamu sağlığı ve kamu güvenliğini tehdit altına sokma potansiyeli taşımaktadır.

Diğer yandan, uluslararası göçmenlerin yanı sıra deprem gibi yaşanan doğal afetler ve işsizlik nedeniyle büyük kentlere yönelen iç göç ve yoğunlaşan nüfus sosyal problemler dışında hızlı kentleşme, konut sorunu, istihdam piyasasındaki azalan fırsatlar ve sosyal yapıdaki değişimler yeni zorluklar üretebilmektedir. Dolayısıyla, bu tür sosyal problemlerin önlenmesine yönelik bazı öneriler sunulabilir. Örneğin, göç ile kalkınma arasındaki bağın güçlendirilmesi, göçmenlerin becerilerinden ve sosyal ağlarından faydalanılması önerilmektedir. Bunun yanı sıra, düzenli göçün teşviki ve bu tür göçlerin ekonomiye, kültüre ve toplum üzerindeki olumlu etkileri ev sahibi toplumun tüm kesimiyle sürekli olarak paylaşılmalıdır. Göçmenlerin ev sahibi toplumla kuracakları ilişkileri desteklemek ve güçlendirmek için uygulanan uyum politikalarında sosyo-mekânsal yapı göz önünde bulundurulmalıdır. İlgili kurum ve kuruluşlar, yerel yönetimler, göçmenler ve ev sahibi toplumun temsilcilerinin iş birliğiyle göçmenlerin dengeli bir coğrafi dağılımı ve uyumu sağlanmalıdır.

Ülkenin iskân politikaları kapsamında, göçmenlerin coğrafi dağılımı, hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun sosyokültürel ve sosyoekonomik özelliklerine uygun olarak düzenlenmeli ve farklılıklardan doğabilecek çatışmalar önlenmelidir. Yabancıların belirli bölgelerde yoğunlaşmaması için uygulanan iskân politikaları, göçün yönetimi ile ekonomik, sosyal ve çevresel problemlerin azaltılması açısından önemlidir. Bu bağlamda, yalnızca kent içindeki göçmenlerin coğrafi dağılımının kontrolü değil, kent çevresindeki veya şehir dışındaki bölgelerde yaşayan göçmenlerin coğrafi dağılımının da dikkate alınması gereklidir. Göçmenlerin belirli kentlere veya bölgelere yoğunlaşmasının önlenmesi,

özellikle okul çağındaki göçmen çocukların karşılaşabileceği şiddet, nefret söylemi ve ayrımcılık gibi olumsuzlukların önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu makalede, Türkiye'nin mevcut göçmen yapısının geçmişte olduğu gibi günümüzde de farklı coğrafyalardan gelen ve çeşitli etnik gruplardan oluşan göçmenleri kapsadığı tespit edilmiştir. Göçmenlerin büyük bir kısmının uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamına girenlerden, diğer bir kısmının ise daha iyi yaşam koşulları arayışıyla göç edenlerden oluştuğu belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye'ye kalıcı ya da geçici olarak göç edenler arasında yatırımcı iş insanları, ünlü sporcular, mühendisler, akademisyenler ve sanatçılar da bulunmaktadır. Zorunlu ya da gönüllü olarak Türkiye'ye göç eden bu yabancıların ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan Türk toplumuna katkı sağlaması, etkili uyum politikalarının uygulanmasına bağlıdır. Göçmenler ile ev sahibi toplum arasındaki uyum ve kaynaşmanın sağlanabilmesi ise eğitim ve iskan politikalarının doğru bir şekilde yürütülmesi ve çokkültürlülüğün teşviki ile mümkün olacaktır. Bunun yanı sıra, düzensiz göçün önlenmesi ve etkin yönetimi de uyum politikalarının başarısını destekleyen unsurlar arasında yer almaktadır. Bu çalışma, Türkiye'nin güncel mevcut göçmen yapısını kapsamlı bir şekilde ele alarak, literatürde bu konuyu sınırlı bir şekilde ele alan diğer araştırmalardaki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda özellikle Suriyeli ve Afganistanlı göçmenlere odaklanan bu çalışmada kullanılan yöntemin, diğer ülkelerden gelen göçmenleri inceleyecek gelecekteki araştırmalar için de kolaylık sağlayacağı öngörülmektedir.

Orcid

Moh Asmahil Kohan <https://orcid.org/0009-0003-8581-1987>

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça

- AA. (2024, 12 25). *İçişleri Bakanı Yerlikaya: Son 15 günde Suriye'ye dönenlerin sayısı 25 bini geçti*. Retrieved from Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-yerlikaya-son-15-gunde-suriyeye-donenlerin-sayisi-25-bini-gecti/3432689#>
- Açıkgöz, S. (2019). Metropol Kentlerde Düzensiz Göçmenlerin Mekânsal Kümelenme Dinamikleri: Beykoz-Yenimahalle Afganistanlılar Örneği. *Middle East Journal Of Refugee Studies*, 47-67.
- Adıgüzel, G. (2020). İtici Ve Çekici Faktörler Işığında Türkiye'ye Yönelik Uluslararası Göçler: 1979-2019. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler, Yüksek lisans tezi*.
- Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu. In *Türkiyede Geçici Koruma Altındaki Suriyeli-ler: Tespitler ve Öneriler* (pp. 171-194). İstanbul: WALD.
- AIDA. (2020). *Country Report: Turkey*. The Asylum Information Database and European Council on Refugees and Exiles.
- AREU. (2009). Searching for My Homeland: Dilemmas Between Borders – Experiences of Young Afghans Returning “Home” from Pakistan and Iran. *The Afghanistan Research and Evaluation Unit Organization*.
- Asar, A. (2020). *Yabancılar Hukuku, Temel konular*. Ankara: Seçkin.
- Asar, A. (2020). *Yabancılar Hukuku*. Ankara: Seçkin.
- Bakanlık, Ç. V. (2023). *Yabancıların Çalışma İzinleri*. <https://www.csgb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/calisma-izin-istatistikleri/>. Ankara: Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Abi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 368-388.
- Baykal, B., & Özdemir, Ö. (2024). Turkey Aims to Halt Irregular Migration and Migrant Smuggling in the Eastern Mediterranean. *Migration Policy Institute*.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 77-101.
- Buz et al. (2020). *Destination Unknown, Afghans on the move in Turkey*. Mixed Migration Centre.
- Corrie, M. (2021, 09 17). *The Changing Concepts around Immigrant Integration*. Retrieved from Migration Information Source MPI: <https://www.migrationpolicy.org/article/changing-concepts-immigrant-integration>
- Daniel, D., & Jürgen, G. (2024). A humanitarian role model: Germany's initial open-door policy and restrictive turn toward Syrian refugees, Framing Refugees: How the Admission of Refugees is Debated in Six Countries across the World. *Oxford Academic*, 101-142.
- Deniz, E. E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 183-215.
- Derneği, M. (2025, 01 14). *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Aralık 2024*. Retrieved from Mülteciler Derneği: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Doğan, V. (2020). *Türk Yabancılar Hukuku*. Ankara: Savaş yayınevi.
- Düvell, F. (2014). Turkey's Transition to Immigration Country: A Paradigm Shift. *ARTICLES*, 78-103.
- Dromgold-Sermen, M. S. (2016). *Farklılıkları Yönetme Kültürü: Göç Yönetimi Alanı ve Türkiye'ye Göç Eden Suriyeliler*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Eirik, C. (2023, 06 30). *A few countries take responsibility for most of the world's refugees*. Retrieved from Global Figure, NRC: <https://www.nrc.no/shorthand/fr/a-few-countries-take-responsibility-for-most-of-the-worlds-refugees/index.html#:~:text=In%20recent%20years%2C%20>

- Canada%2C%20Australia,3%2C124%20and%203%2C740%20people%20respectively.
- Elsa, C. (2024, 09 15). *Germany's toughening on immigration sparks tense debate in Europe*. Retrieved from Le Monde: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/09/15/germany-s-toughening-on-immigration-sparks-tense-debate-in-europe_6726138_4.html
- Erdoğan, M. (2021). *Suriyeliler Barometresi "Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşam Çerçevesi"*. Ankara: Eğitim Kitap Yayıncılık.
- Eryurt, M. A., & Koç, İ. (2017). Türkiye'de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye'ye Geliş Sebepleri, Türkiye'de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları. Ankara, Türkiye: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- GİB. (2022, 10 08). *İstanbul'da 8 İlçede Yeni Yabancı Kaydı Yapılmayacak*. Retrieved from Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.icisleri.gov.tr/istanbulda-8-ilcede-yeni-yabanci-kaydi-yapilmayacak#:~:text=Onun%20dışında%20Küçükçekmece%2C%20Başakşehir%2C%20Bağcılar,yabancı%20oturumuna%2C%20ikamete%20kapalıdır.%22>
- GİB. (2023, 07 16). *"İstanbul'da 39 İlçenin Yabancıların İkamet İzinlerine Kapatıldığı" İddialarına İlişkin Basın Açıklaması*. Retrieved from Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/istanbulda-39-ilcenin-yabancilarin-ikamet-izinlerine-kapatildigi-iddialarina-iliskin-basin-aciklamasi>
- GİB. (2024, 09 19). *Düzensiz Göç*. Retrieved from Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>
- GİB. (2024, 11 20). *İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya, Adres Tahkikatlarından Sonra Suriyelilerin Sayısının 2 Milyon 935 Bin 742'ye Düştüğünü Açıkladı*. Retrieved from Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/icisleri-bakani-ali-yerlikaya-adres-tahkikatlarindan-sonra-suriyelilerin-sayisinin-2-milyon-935-bin-742ye-dustugunu-acikladi>
- GİB. (2024, 11 28). *İkamet İzinleri*. Retrieved from Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>
- GİB. (2025, 01 12). Retrieved from <https://www.goc.gov.tr/icisleri-bakani-ali-yerlikaya-bir-ayda-52-bin-622-suriyeli-gonullu-guvenli-onurlu-ve-duzenli-geri-donus-yapti-merkezicerik>
- GİB. (n.d.). *Kitlesel Akınlar*. Retrieved from GİB: https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar#_ftnref9
- Haas, H. d. (2021). A theory of migration: the aspirations-capabilities framework. *Comparative Migration Studies* (<https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-020-00210-4>), 1-35.
- Haas, H. d. (2021). Theory of migration: the aspirations-capabilities framework. *Comparative Migration Studies*, 1-35.
- Haas, H. d. (2023). *How Migration Really Works: A Factful Guide to the Most Divisive Issue in Politics*. London, UK: Penguin Random House.
- Hendow, M., & Qaisrani, A. (2024). *Pathways And Policy Evolution: Comparing National Laws And Policies Addressing Irregular Migrants*. <https://reliefweb.int/report/world/pathways-and-policy-evolution-comparing-national-laws-and-policies-addressing-irregular-migrants-working-paper-62024>, International Centre for Migration Policy Development. ICMPD.
- Hollifield, J. F. (2022). Migration And The Liberal Paradox In Europe. In J. F. Hollifield, & N. Foley, *Understanding Global Migration* (pp. 413-441). Stanford University Press .
- İçduygu et al. (2013). *MPC - Migration Profile*. Migration Policy Centre.
- İçduygu et al. (2014). *Türkiyenin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023*. İstanbul: MİReKoç.
- İçduygu, A. (2012). *Kentler ve Göç, İtalya*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İçduygu, A., & Aksel, D. B. (2012). Türkiye'de Düzensiz Göç. *Uluslararası Göç Örgütü yayını*, 1-69.

- ICMPD, & İKA. (2018-2019). *Bölgesel Göç Profili Ve Bölgesel Değerlendirme Raporu*. <https://www.ika.org.tr/assets/upload/dosyalar/trc1-bolgesi-goc-profil-ve-bolgesel-degerlendirme-raporu.pdf>. ICMPD ve İKA.
- ICMPD. (2018). *Bölgesel Göç Profili ve Bölgesel Değerlendirme Raporu*. ICMPD ve İKA 2018-2019.
- İstanbul, V. (2023, 07 28). *İstanbul İlinde İkamet Eden Geçici Koruma Kapsamındaki Suriye Uyruklu Yabancıların Kayıtlı Oldukları İllere Dönmeleri Hakkında Duyuru*. Retrieved from İstanbul Valiliği: <http://www.istanbul.gov.tr/istanbul-ilinde-ikamet-eden-gecici-koruma-kapsamindaki-suriye-uyruklu-yabancilarin-kayitli-olduklari-illere-donmeleri-hakkinda-duyuru>
- James F. H. (2004 , 09). The Emerging Migration State. *International Migration Review* , Volume 38(Issue 3), 828-1302.
- Katharina, N. (2024). The il/liberal paradox: conceptualising immigration policy trade-offs across the democracy/autocracy divide. *JOURNAL OF ETHNIC AND MIGRATION STUDIES*, 680–701.
- Kilberg, R. (2014, 7 24). *Migration Policy Institute*. Retrieved from Migration Information Source: <https://www.migrationpolicy.org/article/turkeys-evolving-migration-identity>
- Koser, K. (2014). *Transition, crisis and mobility in Afghanistan: rhetoric and reality*. Geneva: IOM.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 47-57.
- Mandel, R. (2008). *Cosmopolitan Anxieties*. London: Duke University Press.
- Massey, D. S. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 431-466.
- MMC. (2022). *The role of smugglers in Afghans' irregular journeys to Türkiye*. MMC.
- MMC. (2024). *Implications of the Taliban takeover on Afghan women's migration to Türkiye*. https://mixed-migration.org/wp-content/uploads/2024/05/329_Afghan-women-migration-Turkiye.pdf.
- MMR.
- Nalbant, F., Eseler, B., & Göksoy Sevinçli, B. (2022). Göç Olgusuna İlişkin Kavramsal ve Kuramsal Bir Çerçeve. Ankara: Nobel.
- Osman Kubilay, G. (2007). Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Hazin Bir Göç Hikâyesi. *Turkish Studies*, 252-273.
- Özdal, B., & Vardar Tutan, E. (2018). Temel Kavramlar ve Olgular. In B. Özdal, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye* (pp. 3-60). Bursa: DORA.
- Özer, İ. (2016). *Doğu ve Güneydoğu Komşu Ülkelerinden Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketleri*. Ankara: Adalet yayınevi.
- Piore, M. J. (2018). The dual labor market: theory and implications. In Social stratification . In D. B. Grusky, *Social Stratification Class, Race, and Gender in Sociological Perspective* (pp. 629-640). New York: Routledge.
- Sağıroğlu, A. Z. (2021). *Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllığı*. Ankara: GAV Perspektif.
- Şimşek, A. R. (2021, 6 18). *Tarihten Günümüze Afganistan Göçleri ve Türk Asıllı Göçmenler*. Retrieved from Ankasam: <https://www.ankasam.org/tarihten-gunumuze-afganistan-gocleri-ve-turk-asilli-gocmenler/>
- Sıtkı, Y. e. (2022). *İnsan Hakları bağlamında Göç Yönetimi ve Sınır güvenliği* . Ankara : Polis Akademisi Yayınları .
- TİHEK. (2018). *İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Ziyareti*. Ankara: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu.
- UNHCR. (2022). *Turkey Fact Sheet*. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/UNHCR-Turkey-Factsheet-February-2022.pdf>. UNHCR.

- UNHCR. (2023). *Türkiye Fact Sheet*. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2023/10/bi-annual-fact-sheet-2023-09-turkiyeF.pdf>. UNHCR.
- Ünver, O. C. (2003). Almanya'ya Türk İşgücü Göçü, Geçmişten Geleceğe Sorunlar , İmkanlar Ve Fırsatlar. *Sosyal Siyaset Konferanslar Dergisi*, 177-226.
- Yıldırım, S. G. (2022). *Suriye ve Afganistan Kaynaklı Kitleli Göçler*. Ankara: Nobel yayıncılık.
- 3RP, UNHCR & UNDP. (2023). 3RP. *Regional, Refugee and Resilience Plan, Türkiye country chapter 2023-2025*. Türkiye: 3RP: UNHCR & UNDP.